

Josep Ramoneda

APUNTS SOBRE UN PAISATGE EN TRANSFORMACIÓ (UNA INTERPRETACIÓ GEOPOLITICA)

Al llarg d'aquesta conferència no parlaré d'arquitectura, o en parlaré molt poc, però com que sóc deixeble de Michel Foucault –un pensador francès que va comprendre i analitzar el poder més que ningú– vaig aprendre que la capacitat del poder per generar mecanismes de dominació i de control és molt gran. A mesura que el poder s'ha anat fent més poderós, sense necessitat d'acudir a les seves manifestacions més fàl·liques, ha crescut la utilització de mecanismes que, per si sols, en la seva simple realitat constructiva, contribueixen a crear un medi que condiciona tot el què es forma i tot el què passa allà dintre. Els arquitectes en bona part sou constructors d'aquest medi, així sembla que és interessant tenir sempre aquesta idea al cap: el medi no és innocent i condiciona sensiblement allò que passarà i com seran les coses.

BARRERA DE VALLA METAL·LICA (TULKAREM) / FOTO: GUILLEM VALLE, 2003

MANIFESTACIÓ (TULKAREM) / FOTO: GUILLEM VALLE, 2003

Com que sóc deixeble de Michel Foucault –un pensador francès que va comprendre i analitzar el poder més que ningú– vaig aprendre que la capacitat del poder per generar mecanismes de dominació i de control és molt gran. A mesura que el poder s’ha anat fent més poderós, sense necessitat d’acudir a les seves manifestacions més fàl·liques, ha crescut la utilització de mecanismes que, per si sols, en la seva simple realitat constructiva, contribueixen a crear un medi que condiciona tot el que es forma i tot el que passa allà dintre. Els arquitectes sou, en bona part, constructors d’aquest medi, així sembla que és interessant tenir sempre aquesta idea al cap: el medi no és innocent i condiciona sensiblement allò que passarà i com seran les coses.

Però aquest no és el tema de la meua intervenció. Jo vaig proposar fer uns apunts –que acabaré amb una part més reivindicativa al voltant del mur d’Israel– sobre un paisatge canviant, que és el paisatge geopolític actual. És evident que els moments de ruptura de la història acostumen a estar emmarcats per una imatge forta; i és evident que molt sovint aquesta imatge és una imatge de destrucció, d’arrasament. Tots tenim present Hiroshima. I tots tindríem al cap la destrucció de les ciutats alemanyes i angleses a la Segona Guerra Mundial si no fos que, per raons obvies, va quedar una mica silenciada i en segon pla.

L’onze de setembre ens dóna la icona d’un moment de canvi. Una icona molt precisa, perquè ens ensenya molt bé alguns dels factors i alguns dels elements d’aquest canvi, d’aquest món en mutació. És una icona que trenca un paisatge, però no l’arrasa, només li fa un forat. I a més ho fa en un paisatge molt particular, el de Nova York, que gràcies a Woody Allen té acreditat un skyline que és un referent universal: és la visió de Nova York des del River Cafe. Aquest paisatge urbà sempre he pensat que era dels llocs on es feia més evident que l’home era capaç de competir amb la naturalesa en la bellesa de la construcció d’una muntanya. Sempre m’havia semblat que era

“...sobre tot si es té –i aquest és un dels grans elements que desconcerta d’aquesta història– una arma de destrucció massiva probablement de les més potents: persones disposades a suïcidar-se.”

com un perfil d’una serralada propera. A aquest paisatge se li fa un forat, se l’escapça, i aquesta és la imatge. Perquè el segon element important d’aquesta imatge és que els cadàvers no s’ensenyen. És una decisió col·lectiva –i discutible– de la societat americana. Cada vegada els cadàvers són més claudestins en els conflictes actuals, cada vegada hi ha més tendència a amagar-los i només se’ls ensenya en casos concrets i per raons molt específiques.

Aquesta icona no és l’element fonamental del canvi, sinó que n’és la imatge. Perquè moltes de les coses que han passat després ja estaven previstes i preparades abans; i moltes de les coses que han passat després haurien passat si fa o no fa, potser d’una altra manera. ¿Quines són les tres coses que realment aporta aquest fet de destrucció? Una és la pèrdua de confiança dels americans en si mateixos. És la presa de consciència de la seva vulnerabilitat. Aquest és un fet capital i indiscutible. Però n’hi ha d’altres importants: la consciència de la democratització de les armes de destrucció massiva. En això potser no s’ha insistit tant i a mi em sembla un fet cabdal. L’onze de setembre ens fa entendre que una arma de destrucció massiva pot estar a l’abast de qualsevol. Entre altres coses perquè muntar un dels atemptats més espectaculars de la història va costar menys de mig milió de dòlars. Per tant, no només es tracta de la dispersió de material de destrucció massiva després de la caiguda dels règims de tipus soviètic, sinó que es poden construir sense acudir a l’instrumental nuclear o bacteriològic amb baixos costos i amb suma facilitat, sobretot si es té –i aquest és un dels grans elements que desconcerta d’aquesta història– una arma de destrucció massiva

probablement de les més potents: persones disposades a suïcidar-se. Amb la suma d’aquests elements, el govern nord-americà troba la determinació per dur a terme els seus plans, que d’altra banda ja existien. Es poden trobar a diverses webs dels grans think tanks conservadors escrits per Paul Wolfowitz, Richard Perle, entre altres. I, de la mateixa manera, els problemes al món ja existien. El que provoca la irrupció de l’11-S, és la determinació americana en la resposta, que fa que adquireixi una altra magnitud. Però Saddam Hussein estava allà i era exactament el mateix problema abans que després d’aquella data; Aràbia Saudí estava allà amb els mateixos problemes de successió que té ara; la revolució iraniana estava allà; el problema àrabo-israelià estava allà. L’únic conflicte que no estava a l’agenda i que s’hi va posar com a conseqüència d’això va ser l’Afganistan dels Taliban. I la voluntat americana de dominació unilateral del món després de la guerra freda també hi era. El que passa és que l’11-S destrueix el triomfalisme com el que sosté Francis Fukuyama, que afirma que s’ha arribat al final de la història i que, per tant, a partir d’ara s’ha acabat la contradicció i que tot el món s’ordenarà conforme els principis de la societat liberal, sense cap mena d’alteració. L’11-S planteja la qüestió, fins aquell moment inqüestionada, dels límits de l’imperi nord-americà. Joseph Nye havia escrit un llibre dient que havia de fer Estats Units per assegurar la seva hegemonia. Deia: “el poder militar és incontestable”; “amb el poder econòmic podem rivalitzar amb Europa”; “només amb el soft power (poder ideològic) és on tenim alguns problemes”. Aquest anàlisi de Joseph Nye es fa una mica vell després de l’onze de setembre;

“Al-Qaeda no és una organització dirigida piramidalment per Bin Laden. Bin Laden és una ideologia, és un discurs, és una icona.”

i es fa encara més vell avui quan es va prenent consciència dels límits de la potència americana, que no pot sostenir, per si sola i a la vegada, una ocupació a l'Afganistan i una altra a l'Iraq.

Aquest era el panorama general, el punt de partida, el moment iconogràfic d'un canvi de paisatge que, insisteixo, venia de lluny, i una fase concreta del procés de globalització que alguns han anomenat la crisi paranoica de la globalització. Aquest moment fa prendre consciència als Estats Units –encara que els seus dirigents ho formulin en direcció contrària– de la seva vulnerabilitat i de la seva necessitat d'afirmar-se. I aquí apareix la idea, sostinguda per Emmanuel Todd, del militarisme teatral, en un llibre excel·lent sobre l'imperi nord-americà. Emmanuel Todd és un personatge curiós que té en el seu currículum una cosa interessant: és l'únic escriptor que va preveure la caiguda dels règims de tipus soviètic, en un llibre publicat l'any 75 o 76. Ell és fonamentalment un demògraf, i les bases del seu treball eren fonamentalment dades de tipus demogràfic sobre les caigudes de natalitat i sobre la mortalitat infantil, tota una sèrie de coses que indicaven que el breznevisme era insostenible. En tot cas, amb aquest prestigi, ara ens anuncia la fi de l'imperi nord-americà. En el seu anàlisi hi ha algunes coses interessants, i la seva idea de fons és aquesta: uns Estats Units molt endeutats, molt dependents de la resta de les economies, en un moment en que part de l'eix de l'economia mundial es desplaça cap als gegants asiàtics i el paper de la Xina es converteix en central; en un moment en que Europa comença a sentir una certa rivalitat i comença a adonar-se de que si ha de ser algú no serà contra els Estats Units, però sí serà a diferència dels Estats Units i amb un model propi, aquests

Estats Units necessiten, davant de l'11-S, exercir el que Todd anomena “el militarisme teatral”, és a dir, buscar un enemic fàcil de destruir, el més debilitat possible, i fer una gran demostració de força, amb la idea, per començar, de convèncer-se a ells mateixos que són la potència invencible. Emmanuel Todd ho presenta com un símptoma inequívoc de decadència, però en tot cas insisteix en la idea important, per evitar els anàlisi socioeconòmics massa elementals, que aquest factor no és l'únic però és fonamental, més important que el tema del petroli del que se'n parla tant. De fet, aquesta idea Madeleine Albright la reprèn en un article en el qual afirma que aquesta guerra no és pel petroli sinó per un lloc en la història.

Cal assenyalar algunes coses sobre tot això. La primera qüestió: la iniciativa americana amb la declaració de les anomenades guerres preventives ens situa en temps de lluita antiterrorista, i, per tant, la política, com la cultura i la societat, estan dominades per aquest fet de lluita antiterrorista, que presideix el debat general. La primera cosa que sorprèn a partir d'aquesta dada és que si això fos realment l'objectiu real no hi hauria hagut guerra a Iraq, perquè el terrorisme està a un altre lloc. Allà on hi ha realment l'aliança entre terrorisme, armes de destrucció massiva i serveis d'informació és al Pakistan. Però el Pakistan és un país molt fort, amb molta població i molt complicat, i els Estats Units no cometran la bestiesa d'embarcar-se en una operació allà. Acaba de sortir un llibre excel·lent de Bernard-Henri Levy titulat Qui va matar a Daniel Pearl? –Daniel Pearl és el periodista del Wall Street Journal que va ser assassinat al Pakistan poc després de la guerra d'Afganistan–, i en aquest llibre, fet sobre el terreny i amb grans quantitats d'enquestes, es veu perfectament com

allà on hi ha els serveis d'espionatge, les armes de destrucció massiva i el terrorisme junts és al Pakistan. L'Iraq hi tenia molt poc a veure. Però és que a més, la segona cosa que fa sospitosa la guerra contra el terrorisme, és que és evident que al terrorisme no se'l combat amb divisions, tal com deia Howard, un veterà expert en qüestions de Guerra, sinó que el terrorisme és un problema de ments i de cor, i per tant se l'ha de combatre amb ideologia i amb informació. Les trinxeres no són de guerra, sinó que han de passar pels llocs més inesperats. Per tant, entre la necessitat d'ocultar un fracàs i la necessitat d'exhibir el poder de potència s'inventa una guerra, la lluita antiterrorista, que en realitat no és una guerra contra el terrorisme, sinó que el que ha fet és posar més objectius americans que mai a l'abast dels terroristes sense sortir de la zona d'Orient Mitjà. Ara hi ha un munt de soldats americans a punt de ser blanc dels terroristes sense necessitat de moure's d'allà.

La segona cosa que delata aquesta estratègia és el desconeixement –voluntari o no– del que és una xarxa com Al-Qaeda. Al-Qaeda no és una organització com la màfia, que si es mata el capo la família entra en crisi i s'acaba fins que surt un altre capo i el substitueix. Al-Qaeda no és una organització dirigida piramidalment per Bin Laden. Bin Laden és una ideologia, és un discurs, és una icona. Al-Qaeda és una suma d'organitzacions on moltes d'elles no tenen res a veure les unes amb les altres. Però pensar que això es combat atacant un cap i que amb això s'acaba és pura ficció. Tots els especialistes estan d'acord amb aquesta idea. El problema central és que la guerra contra el terrorisme o la guerra contra l'eix del mal és un element clau per aconseguir establir el procés de globalització sobre la base d'una ideologia central nova, que és la ideologia de la seguretat. I aquest és l'element fonamental d'aquesta història, és a dir, la seguretat es converteix en l'element ideològic central que permet fer totes les reformes regressives de la democràcia, necessàries per establir el procés de globalització;

una altra cosa és que després s'aconsegueixi. I el primer resultat de tot això són pèrdues sensibles en el terreny de les llibertats.

Naturalment per aconseguir-ho és molt important la tècnica de l'amalgama: dir que tot és terrorisme. Si sentiu qualsevol brot de violència, qualsevol conflicte, qualsevol situació; en el discurs oficial tot és terrorisme, excepte quan ho fa un estat. L'estat mai és terrorista, aquesta és l'altra contrapartida. I aquesta qüestió és un eix central del debat. Aquesta amalgama és inútil perquè l'única manera d'afrontar un problema és conèixer-lo, i a cada un d'aquests aconteixements hi ha situacions diferents, perspectives pròpies, unes raons i uns casos concrets. En alguns casos –sense pretendre justificar moralment cap acció terrorista– hi ha coses que poden fer-la explicable i en altres n'hi ha que la fan incompreensible. En tot cas el que no es pot dir és que qualsevol acció d'aquest tipus sigui sempre el mateix, perquè aquesta és la manera de distorsionar el paisatge del món amb una homogeneïtat completament falsa. És evident que hi ha dos problemes en la seguretat del món, que són el terrorisme i les armes de destrucció massiva, no és que pretengui negar-ho. Però és evident també que hi ha unes formes nihilistes, que ha reaparegut una cosa que reapareix reiteradament al llarg de la història de la humanitat en diverses situacions: les formes de destrucció per la destrucció, que plantegen uns problemes molt importants per l'estabilitat del món. Una de les característiques principals i més desconcertants d'Al-Qaeda és que no té un objectiu polític precís. Només té un objectiu: desestabilitzar el món occidental. L'acció d'Al-Qaeda s'esgota amb el seu acte. No és el cas de Hamàs; en aquest sentit són molt més tradicionalment polítics. Per tant, davant del panorama dels fets és important saber destriar unes coses de les altres, i caracteritzar cadascú pel que és i tractar-lo com el problema que és realment.

Evidentment, en aquest element han aparegut discursos com el del conflicte entre

civilitzacions, i fins i tot s'ha insinuat l'element retardatari de determinades religions o de determinades cultures. És un plantejament equivocat de la qüestió perquè cal tenir en compte una qüestió bastant important: tot procés de modernització ha tingut costos de violència. I cal que mirem una mica la història d'Europa; els europeus ens hem estat matant des de segles i segles fins l'any 1945, quan va ser necessari l'extermini nazi dels jueus per adonar-nos que havíem de deixar-ho córrer, perquè sinó era la guerra civil en el grau més absolut i ens destruïem tots definitivament. Per tant, ara ens ha d'estranyar tant que hi hagi

“Aquest mur travessa per tota la línia del 1967 però entra, cada vegada que hi ha una ciutat, a la zona palestina i l'aïlla completament. És més alt i més ample que el mur de Berlín.”

violència en el procés de modernització d'altres països? La primera cosa important de veure, és que aquests processos s'han de contemplar com a crisis de modernització. Llavors, immediatament s'etiqueta el fonamentalisme islàmic. Desgraciadament, el fonamentalisme és una de les coses més ben repartides del món; el fonamentalisme cristià és un fenomen important que ha costat moltíssims morts als Estats Units mateix; el fonamentalisme hindú en aquest moment és un sistema que està provocant una persecució molt seriosa de la minoria islàmica de l'Índia, que són “només” 130 milions de persones. Per tant l'exclusiva

del fonamentalisme no la té ningú. És interessant veure-ho amb una mica de perspectiva, i en aquesta perspectiva hi veiem varies coses: una d'elles és que l'Islam no ha estat mai unificat, i el món àrab menys. Del Senegal a l'Afganistan hi ha molt poca cosa en comú. Però a més hi ha una altra cosa molt important: la intensificació del fonamentalisme islàmic de base wahabita ens dóna unes claus per entendre que, en el fons, el que està patint el món islàmic, com ha explicat Olivier Roy, és una crisi de modernitat. Perquè, quina virtut té el fonamentalisme wahabita en el procés de globalització?: que és la forma d'Islam més desarmada, és la forma d'Islam que menys té a veure amb les tradicions de cada lloc. Aquesta forma d'Islam redueix la creença gairebé a la relació directa entre creient i Deu (fins i tot algunes formes de wahabisme extrem posen en dubte la figura de Mahoma). És molt útil en un procés de globalització en que l'Islam salta a territoris on no té cap tipus d'arrelament ni cap vinculació amb les tradicions autòctones, com per exemple l'Islam europeu. Però és fàcil d'imaginar que això té moltes possibilitats de ser un procés transitori, i és en aquest sentit com s'hauria de veure.

Hi ha un element molt interessant de reflexió que Emmanuel Todd utilitza: les constants demogràfiques. Diu que un país entra en un procés de modernització en aquell moment en que les tasses d'alfabetització pugen a l'ordre del 90% i les tasses de natalitat baixen per sota del 3 %. És molt curiós agafar el mapa (que Emmanuel Todd ha realitzat amb tot detall) d'aquestes tasses perquè podríem designar automàticament aquells països en els que hi ha problemes i els que, si els deixem fer, se'n sortiran. Per exemple, l'Iran és un país que, en plena revolució islàmica, ha passat d'una tassa d'alfabetització de l'ordre del 30-40% a una tassa del 85-90% i, el més sorprenent, a una tassa de natalitat de 2,5 fills per dona, que és la mateixa que als Estats Units. Per tant, això vol dir que el règim islamista iranià té els dies comptats si no se'ls hi complica la vida, és a dir, si

ROAD BLOCK (HEBRON) / FOTO: GUILLEM VALLE, 2003
PAGINA ANTERIOR: MUR (ABOUDIS) / FOTO: GUILLEM VALLE, 2003

des de fora se'ls deixa fer. I així podríem veure tot un mapa en el que, sense saber-ho, allà on hi ha focus de conflictes clars és on les tasses d'alfabetització són baixíssimes i les de natalitat altíssimes i viceversa. És important tenir aquesta perspectiva: els processos de modernització són lents i conflictius; Europa, més que ningú, ho hauria de saber. Per tant, no tot és terrorisme, cal evitar l'amalgama, saber diferenciar cada una de les situacions, reduir els tòpics de la guerra freda i del discurs anticolonialista i, evidentment, reconèixer, amb perspectiva històrica, aquests processos de transformació del panorama.

Aquest últim onze de setembre ens ha portat, en aquest sentit, dues coses interessants. La primera d'elles és el retorn a escena de l'onze de setembre xilè: és la memòria de la democràcia xilena i d'Allende com a víctima de la destrucció per part dels militars xilens amb l'ajut dels Estats Units. La segona, l'aparició de quelcom que recorda el vell moviment de

països no alineats; l'aparició de Xina, Índia, Brasil i altres països com a grans potències amb voluntat d'actuar com a grup coordinat i organitzat. Són fets extraordinàriament significatius perquè puntualitzen la situació en la que estem i compliquen el paisatge, és a dir, van desdibuixant aquesta idea de que hi ha un sol camí, una sola memòria, una sola possibilitat. Emergeix una vella memòria oculta, perquè els processos de la memòria i de l'oblit són molt complicats. I això, per als que es van sentir molt frustrats perquè les mobilitzacions contra la guerra no van donar el resultat esperat, és també efecte d'aquelles mobilitzacions: la ruptura del paisatge monolític, en forma d'opinió però també en forma de recuperació de signes d'història, de memòria, que no són l'autopista principal.

Per acabar voldria reconduir aquestes reflexions de tipus general cap a un cas especialment concret, que és el de Palestina. Quan l'argument de les armes de

destrucció massiva ja fallava, va aparèixer l'argument segons el qual l'estabilització de l'orient mitjà garantitzaria la resolució del conflicte àrabo-israelià. Va ser un argument que es va donar fins i tot a les Açores. En aquest moment estem veient que, ara per ara, les coses no van en aquesta direcció: ni s'estabilitza la zona ni el conflicte arabo-israelià millora. Però jo voldria fer especial referència a un exemple de cultura vertical que he pogut veure aquests dies directament a Jerusalem, que em sembla especialment important. Jo dic, a vegades, que els arquitectes tenen una cosa en comú amb els militars: els dos es miren un territori i pensen la manera d'ocupar-lo. Els arquitectes ho fan d'una manera i els militars d'una altra, però hi ha casos, com el que he vist ara a Jerusalem, en el que l'arquitecte i el capità general van d'acord. Em sembla que mereixeria un estudi atent, des d'aquest punt de vista, la situació d'Israel i Palestina i la utilització de l'arquitectura com a instrument d'humiliació permanent

de l'adversari, en aquest cas dels ciutadans palestins. A la web d'Open Democracy hi ha un treball de l'arquitecte Eyal Weizman que ho explica i parla en termes de política arquitectònica vertical. Però el fet és el següent: avui a Israel i a Palestina, qualsevol visitant pot constatar amb enorme facilitat com s'utilitza l'arquitectura, com a mínim en tres operacions sistemàtiques, per assegurar la humiliació, l'aïllament i la desesperació dels ciutadans de Palestina.

La primera d'elles, molt més impressionant quan es veu en directe del que ens imaginem des de fora, són els assentaments. Són gairebé un model arquitectònic, una arquitectura de tipus fortalesa amb cases bastant juntes, bastant altes i sempre rodejades per un gran mur que les protegeix, situats sistemàticament en un lloc elevat. Generalment en una vall hi ha un poble àrab i, immediatament a sobre, s'instal·la un assentament. Per altra part, hi ha molts assentaments que estan completament buits. N'hi ha en que l'ocupació no arriba ni al 20%. L'important és senzillament que hi siguís, construint una mena de castell que assenyala la presència dels jueus en el seu territori malgrat que és el territori que, conforme a les fronteres de 1967, és palestí.

Segona qüestió: perquè aquests assentaments estiguin integrats a l'estat d'Israel, hi ha una xarxa d'autopistes que els enllaça i per on només hi poden circular cotxes de matrícula groga, de ciutadans israelians, o amb matrícula blanca i números negres, del cos consular i organitzacions internacionals. Els cotxes amb matrícula blanca i lletres verdes, que són els cotxes palestins, no poden circular per aquestes carreteres, que travessen tota Cisjordània i Gaza.

La tercera operació són els murs; d'entrada, a cadascuna d'aquestes autopistes, quan hi ha un poble àrab al costat hi ha un mur de ciment que t'impedeix veure'l, per, segons els israelians, protegir el pas dels jueus per aquelles carreteres. Però totes les ciutats

palestines actualment estan encerclades. Allà on hi ha una carretera hi ha un mur que n'impedeix la sortida i només hi ha una entrada. Els ciutadans palestins només en poden sortir per aquella porta, on, evidentment, hi ha un checkpoint, i amb un permís que només es dóna amb una setmana d'antelació. És a dir, que si algú de Ramallah vol anar a veure avui un amic seu a Jerusalem –a vint quilòmetres–, hauria de demanar un permís la setmana vinent i quedar amb ell d'aquí a una setmana i, a sobre, és possible que li diguessin que no. El rector de la Universitat de Birzeit, a Ramallah, va dir-me que feia tres anys que no estava a Jerusalem, perquè no li havien donat permís. Com que tot això era insuficient, el 2004, coincidint amb el quinzè aniversari de la caiguda del mur de Berlín, Israel inaugurarà un mur de tres-cents quilòmetres, dels quals ja n'hi ha cent quaranta construïts, que travessa totalment el país, inclòs Jerusalem, que quedarà partida per la meitat. Aquest mur travessa per tota la línia del 1967 però entra, cada vegada que hi ha una ciutat, a la zona palestina i l'aïlla completament. És més alt i més ample que el mur de Berlín. Tot això succeeix aquí al costat, però jo no he vist més que escassíssimes protestes a Europa. Què fan els líders de la comunitat Europea? A què esperen? A mi em sembla que és una qüestió tan gruixuda, d'una dimensió tan escandalosa, que fa impossible prendre seriosament qualsevol cosa que sigui anomenada full de ruta, procés de pau o el que es vulgui. Si es construeix el mur no és per aixecar-lo demà passat, això és evident. Quina manera d'acceptar la creació de l'Estat palestí si li rodeges les ciutats amb un mur! Vull acabar amb aquesta crida sobre un tema que m'ha semblat d'una dimensió increïble. Estic sorprès de la nul·la consciència que hi ha a Europa i de la incapacitat de les institucions europees de defensar alguns valors que em semblen elementals.

JOSEP RAMONEDA

és llicenciat en filosofia per la Universitat Autònoma de Barcelona. Des de 1989 és director del Centre de Cultura Contemporània de Barcelona.

El 1968 va iniciar la seva carrera periodística a El Correo Catalán. Durant els anys 1973 i 1974 va ser corresponsal de Tele-express a París. De 1975 a 1990 va ser professor de filosofia contemporània a la Universitat Autònoma de Barcelona. El 1979 va guanyar el Premi del Arco junt a José Martí Gómez per les millors entrevistes publicades a Espanya, pels seus treballs a la revista Por favor. El 1980 va fundar la revista cultural Saber junt amb Ferran Mascarell i Pep Subirós, i el 1982 va passar a dirigir la secció cultural de La Vanguardia. És director-fundador de la col·lecció "Textos filosòfics" d'Edicions 62. El 1985 va obtenir el Premi Ciutat de Barcelona de periodisme. Actualment escriu al diari El País i és col·laborador habitual a la Cadena SER.

Ha publicat nombrosos llibres, entre ells El sentido íntimo, 1982, i Apología del presente, 1989. Ha publicat assajos a revistes internacionals com Micromega, Lettre Internationale i La règle du jeu. Entre els seus llibres més recents destaca Después de la pasión política (Taurus, 1999).

*Aquest text és la transcripció realitzada per Ivan Alcázar y Joan Fontbernat de la conferència de Josep Ramoneda.